

34. YIL - 402. SAYI
ARALIK 2024 FİYATI 1756

www.feyzdergisi.com

Feyz

FIKİR
KÜLTÜR
AKTÜALİTE
DERGİSİ

ŞENEL İLHAN BEYEFENDİ'NİN SOHBETİNDEN İSLAM'DA SOSYALLIĞIN ÖNEMİ VE YANLIŞ ANLAŞILAN UZLET

Nail BAŞESKİ

KARDEŞLİK BAĞLARINI
KOPARAN İLLET: GIYBET

Prof. Dr. Ömer MENEKŞE

KUR'AN KISSALARINDA
KARAKTER EĞİTİMİ

Öğretim Görevlisi
Neslihan POLAT

ZAHMET ÇEKMEDEN
MUTLULUK OLMAZ

Prof. Dr. Sefa SAYGILI

EVİRİMİN ÇIKMAZI:
ÜREME SİSTEMİNİN
HASSAS DENGESİ

İbrahim AYDINOZ

KARDEŞLİK BAĞLARINI KOPARAN İLLET:

GIYBET

Prof. Dr. Ömer MENEKŞE

İslam'da gıybet kavramının tanımını ve kapsamı nedir? Günlük hayatta sıkça karşılaştığımız hangi konuşmalar gıybet kapsamına girer?

Gıybet; bir kimsenin aleyhindeki incitici, küçültücü söz ve davranışları ifade eden bir kavram... Dilin âfetlerinden... Aslında dilimiz, vücutta küçük bir organ olmasına rağmen yaptığı ve sebep olduğu işler itibarıyla derin, tesirli ve kalıcı fonksiyonlara sahip...

Kelime-i tevhid, tesbih, tekbir, zikir ve tevbeler, hayırlı sözler... Hepsi dil vasıtasıyla olmakta... Öte yandan insanın ebedî helâkini hazırlayan küfür ve küfran sözleri, Allah'a (c.c.) ve Resûlü'ne (s.a.v.) söv-güler, sosyal hayatı zehirleyen küfür, yalan, iftira, suizan, gıybet, dedikodu, alay gibi kötü hasletler de dil yoluyla gerçekleşmekte...

Sevgili Peygamberimiz (s.a.v.) dil konusunda pek çok ikaz ve tavsiyede bulunmuştur.

Bir keresinde kendisine "Hakkımda en çok korktuğun şey nedir?" diye soran bir sahabeye mübarek dilini (eliyle) tutarak "İşte budur!" cevabını vermiştir. (Tirmizî, "Zühd", 60; İbn Mâce, "Fiten", 12)

Peygamberimiz (s.a.v.), insan oğlunun hatalarının çoğunun dilden kaynaklandığını

belirtmek dilin afetlerine karşı uyarılmıştır.

Öyleyse bu afetlerden biri olan gıybet nedir?

Kelime olarak, "uzaklaşmak, gözden kaybolmak, gizli kalmak" gibi anlamlara gelen gayb kökünden bir isim... genellikle "kötü sözlerle anma" manasında yaygınlaşmış...

Evet dedikodu yapmak, boş, gereksiz sözler sarf etmek, bir kimsenin gıyabında çekiştirmektir gıybet...

Duyacağı zaman üzüleceği bir sözü insanın arkasından söylemek, arkasından atmak, kusur ve ayıplarını sayıp dökmektir gıybet...

Mü'minlerin arasını bozan ve suizana sebep olan bir zehir, insanın ağzını, kalbini ve gönül âlemini kirleten çirkin bir günahtır gıybet...

Herhangi bir insanı kıyafeti, fiziki yapısı, ahlaki tutumları, konuşması, akrabası, eşyası, oturması, kalkması, konuşması, alışkanlıkları vs. hususları çekiştirmek, kötülemek, o fena hâllerini ve kötü huylarını gıyabında dil ile ifade etmektir gıybet...

"Gıybet nedir?" sorusunun cevabını Peygamber Efendimiz'den (s.a.v.) dinleyelim:

Ebû Hureyre'nin (r.a) rivayetine göre, Peygamber Efendimiz (s.a.v.) ashabına:

"-Gıybet nedir bilir misiniz?" diye sordu. Ashab:

"Allah ve Resûlü daha iyi bilir," dediler.

Bunun üzerine Peygamberimiz;

"Gıybet; Kardeşini, hoşlanmadığı şeylerle nitelemendir." deyince sahabe "Peki Ya kardeşimde dediğim özellik varsa?" diye sordu. Allah Resûlü (s.a.v.) bu soruya da şu cevabı verdi:

"Eğer dediğin özellik kardeşinde varsa, onun gıybetini etmiş olursun; şayet söylediğin şey onda yoksa, işte o zaman ona iftira etmiş olursun." (Müslim, "Birr" 70; Ebû Dâvud, "Edeb" 40; Tirmizî, "Birr", 23.)

Dolayısıyla

"Gel iki lafın belini kırılım..."

"Biraz muhabbet edelim..."

- Var ya... Biliyor musun?..

-Neyi?

"Benden duymuş olma; ama şu bizimvar ya..."

- Aaaaa! Anlatsana, ne olmuş?

- Yok. Ben söylemeyeyim. Gıybet olur şimdi!

- Aman, çatlatma insanı. Bir şey olmaz.

- İyi o zaman bak dinle!..

Bu ve benzeri diyalogları başlatan ya biz oluyoruz ya da çok basit bir şey yapıyor-muş gibi ballandıra ballandıra anlatıyor, kulak kabartıyoruz yapılan konuşmalara... Konu komşu, hısım akraba, mesai arkadaşımız, eşimiz, dostumuz derken hemen her yerde birileriyle ilgili konuşma ihtiyacı hissediyoruz. Dilimiz; kavgalarımız, kişisel çıkarlarımız, kırgınlıklarımızdan beslenip döndükçe dönüyor ve ağzımıza bal çalınırcasına konuşup duruyoruz. Birilerine birilerini şikâyet etmekten, eleştirmekten, onun-bunun aleyhinde konuşmaktan adeta zevk alıyoruz. Doymak bilmez oburlar gibi yedikçe iştahımız kabarıyor, anlattıkça anlatıyoruz. Kısa bir zevk alıyor, konuşmalarımızın nereye varacağını düşünmüyoruz. Muhabbetimiz düşmanlığa dönüşüyor, kesiyor biçiyor, bölüp parçalıyor, bazen dar-madağın ediyoruz. Bir sözü söylemek bir an, fakat bir sözü içinde tutmak, susmak hiç bitmiyor...

Gözümüzün tutmaması, ufak bir hataya maruz kalmamız, ortak yönlerimizin olmayışı bile birinin hakkında olumsuz konuşmamız için yeterli oluyor. "Karşımızdakine zarar gelir mi, söylenenlerden rahatsız olur mu, incinir mi, darılır mı" diye hiç düşünme-

den özel hayatları kurcalıyor, karakterleri irdeleyebiliyor, insanlara haksızlık etme ihtimalimizi aklımıza dahi getirmeden bir sürü söz sayıp dökebiliyoruz. Şahısları kendi zihnimize göre kurguluyor, yargılıyor ve idam ediyoruz tabiri caizse. "Falanca yalancı, filanca kıskanç" gibi sıfatlarla insanları yaftalamakta da üstümüze yok. Karakterlerle yahut kişilerin zaafı ve hataları ile ilgili kulp takmak, lakaplar yakıştırmak, hiç zorlanmadığımız dedikodu usullerimizden. Ayrıca gıybet, sadece şahıslar üzerinden de yapılmıyor. Kimi zaman cemaat, halk ve topluluklar da

kötüleniyor. İpin ucu kaçırılıp "Onlar böyleler, onlar şöyleler. Biz biliyoruz..." gibi müphem ve ucu açık cümleler hiç çekinmeden sarf ediliyor. Gıybet eden zaman zaman özeleştiri de yapsa bu söylemler dilde kalıyor ve kalbe intikal etmiyor ne yazık ki...

Masum bir muhabbetle başlayıp anında zehirli bala dönüşüveren gıybet... Özetle, boş, gereksiz sözler sarf etmek, bir kimsenin gıyabında çekiştirmektir gıybet... Duyacağı zaman üzüleceği bir sözü insanın arkasından söylemek, arkasından atmak, kusur ve ayıplarını sayıp dökmektir gıybet...

“

Gıybeti dinlemek de gıybettir, hatta gıybeti dinleyen onu üretip yayandan daha şerlidir. Zira gıybeti dinlemek, sahibinin kasdını tamamlamaktır. Bir mü'min, başka bir mü'min hakkında doğruluğu kesin olmayan kötü bir şey işittiğinde, onun söylediğini derhal reddetmelidir. Bu itibarla nötr bir şekilde dinlemesi yeterli değildir. Söyleyeni ikaz edip nasihat etmesi de gerekir.

Kur'an-ı Kerim'de gıybetin "ölü kardeşin etini yemek" olarak nitelendirilmesindeki hikmet nedir? Bu benzetme, gıybetin insan ilişkilerine ve topluma verdiği zarar hakkında bizlere ne öğretiyor?

Evet, Rabbimiz Hucurât sûresinde şöyle buyurur:

"Ey iman edenler! Zannın birçoğundan sakının. Çünkü zannın bir kısmı günahıdır. Birbirinizin kusurlarını ve mahremiyetlerini araştırmayın. Birbirinizin gıybetini yapmayın. Herhangi biriniz ölü kardeşinin etini yemekten hoşlanır mı? İşte bundan tiksindiniz! Allah'a karşı gelmekten sakının. Şüphesiz Allah tövbeyi çok kabul edendir, çok merhamet edendir." (el-Hucurât, 49/12)

Yüce Allah öyle bir sahne sunuyor ki bizlere, en kaba gönüller ve en az duyarlı ruhlar bile bu sahneden, çekinir ve tiksindir. Bu sahne kardeşinin etini yiyen bir kardeşin tablosudur. Ölü kardeşinin eti...

"Gıybet eden ve insanları namus ve haysiyetleri bakımından çekiştirenler, ölü bir mü'min kardeşinin etini yiyenler gibidir." Pek ince ve derin nükteler içeren bir teşbih... Burada bir temsilî anlatım var... İnananların gıybet tuzağına düşmemesi adına onlara en çarpıcı bir şekilde gıybetten tiksindirici bir benzetme (darb-ı mesel) getirilmiştir. Bu benzetmede gıybet edilen kimse söylenen söz konuşulduğunda orada bulunmadığından o anda kendisini savunacak durumda da olmadığından onun için ölü tabiri kullanılmıştır. Ayette insanın namus ve haysiyetinin, eti ve kanı gibi olduğuna veya belki daha mühim olduğuna işaret edilmektedir.

Kur'an gıybeti yasaklayan bu ayetin her bir kelimesiyle şiddetli bir biçimde, kademe kademe, bu günahın aklımıza, insaniyetimize, fıtratımıza, kalbimize ve toplum hayatımıza dönük zararlar verdiğini ifade buyuruyor.

Hız. Aişe validemiz, Safiye annemiz hakkında hoş olmayan bazı sözler söylediğinde Peygamberimiz (s.a.v.) ikaz etmiş, onu uyarılmış ve "Sen öyle bir söz söyledin ki, o söz denize karışsaydı denizin suyunu bozardı" (Ebû Dâvûd, "Edeb", 35; Tirmizî, "Sıfatü'l-Kıyâme", 51) demişti ya...

Evet, gıybet, güven ve samimiyete, huzur ve muhabbete, birlik ve beraberliğe, hâsılı kardeşliğe saplanan bir hançerdir. İnsanlıkla bağdaşmayan, mümine yakışmayan, bireyi ve toplumu sarsan, sevgi bağlarını azaltan çirkin bir tutum ve davranıştır.

Gıybetin hangi çeşitleri veya dereceleri var? İslam âlimleri bunu nasıl bir tasnife tabi tutmuş, aralarındaki temel farklar nelerdir?

Gıybet İslam âlimleri tarafından farklı tasnife tabi tutulmuş, sözlü, fiili ve kalbi gıybetin yanı sıra, bireysel ve kitlesel, aleni ve gizli gibi bir takım ayrımlar var...

Gıybet sadece dil ile konuşmak suretiyle yapılmamakta, bir takım sözsüz işaret ve imalarla da gıybet gerçekleştirilmekte. Bu itibarla gıybeti sözlü ve sözsüz gıybet diye ayırabiliriz... Dolayısıyla gıybet, insanların dış görünüşleri veya fiziksel bazı kusurları ile ilgili olabildiği gibi, kişinin ailesi, soyu, ırkı, huyu, ahlâkı veya diniyle alakalı da olabilir. Kişiyi kızdıran, kıran veya onurunu ve gururunu inciten lakaplar takmak da gıybet girmektedir.

Çoğu zaman insanın arkasından konuşarak sözle yapılan gıybet, kimi zaman da bir kaş göz hareketiyle, bükülen bir dudakla veya el kol işaretiyle, hatta göz kırpmayla da gerçekleşebilir. Eğlence ve mizah gayesiyle veya şaka niyetiyle de olsa başkasını taklit etmek de gıybettir. Ayrıca gıybeti dinlemek de gıybettir.

Nitekim Kuşeyrî, Letai-fü'l-İşarât adlı eserinde şöyle demektedir:

“Gıybeti dinlemek de gıybettir, hatta gıybeti dinleyen onu üretip yayandan daha şerlidir. Zira gıybeti dinlemek, sahibinin kasdını tamamlamaktır. Bir mü'min, başka bir mü'min hakkında doğruluğu kesin olmayan kötü bir şey işittiğinde, onun söylediğini derhal reddetmelidir. Bu itibarla nötr bir şekilde dinlemesi yeterli değildir. Söyleyeni ikaz edip nasihat etmesi de gerekir. Dinleyerek ona ortaklık ederse ondan daha kötü bir şey yapmış olur. Dinlemezse, dinlememekle kaybedeceği bir şey yoktur. Dolayısıyla söyleyenlerin de mahcubiyetini taşımaz.”

Öyle ya Rabbimiz buyurur:

“Hakkında bilgin bulunmayan şeyin ardına düşme. Çünkü kulak, göz ve gönül, bunların hepsi ondan sorumludur.” (İsrâ, 17/36)

Mademki gıybeti yapan dil; dili kullanan kalp; gıybeti dinleyen ise kulaklardır. Öyleyse dil, kalp ve kulak, her üçü de sorumlu... Gıybet eden de gıybeti dinleyip ona ortak olan da mesul...

İnsan neden gıybet eder? Hangi manevi eksiklikler veya ahlaki zafiyetler bizi başkaları hakkında konuşmaya itiyor? Dolayısıyla insanları gıybet etmeye yönelten sebepler nelerdir?

Gıybeteye sevk eden âmillerin başında birine öfkelenmek gelmekte... Bir kimse öfkelendiği şahsın gıybetini yapmaktan zevk alır. Kendine göre hıncını o şekilde çıkarmaya çalışır. Dolayısıyla geçmişte yaşadıklarını unutamayanlar, sürekli hesaplarını taze tutanlar, en ufak bir kıvılcımda gıybetin içinde bulurlar kendilerini. Hasmının eksiklerini, kusurlarını sayıp dökmekle, aleyhine konuşmakla huzuru yakaladıklarını zannederler.

Öbür taraftan birine haset etmek de o kimseyi haset ettiğine karşı gıybeteye götürür. Bazen övülen, sevilen ve ikram edilen bir kimseye gösterilen ilgiyi hazmedemez insan... Hazımsızlık duyar, şeref, ikbal, başarı, hatta sağlık, afiyet, zenginlik, eda, endam, güzellik, bilgi, zekâ, mutluluk gibi vasıflar ve mazhariyetler karşısında... Kederlenir hasım yerine koyduğu insanlara gelen nimetlerden; sevinir onların maruz kaldıkları musibetlerden... Rahatsızdır kendine nispet edilmeyen faziletlerden, meziyetlerden, başarılarından; çekemez ve başlar onun bunun ayıplarını dökmeye, kötülemeye ve gıybet etmeye...

Lafa çeşit katmak, daha çok kendine göre sözü dinlenir hâle getirmek, içinde bulunan ortama uymak gibi anlayışlar da gıybet etme sebebi olarak görülmektedir.

“

Nefis kendini temize çıkarmak istediğinden, başkaları kendi kusurlarını saydıkça kendisine nispet edilen şeyden kendisini arındırmak için müdafaa sadedinde “Ama aynı hataları şu şahıs da yapıyor, öyle diyorsunuz ama falan kimsede de şu kusur var” gibi savunma refleksleri gösterir, kendini temize çıkarma adına başkalarının kirli çamaşırlarından bahseder, gıybet eder durur.

Kendi eksiklerini kapatmak, kendini temize çıkarmak, başkasını kötüleyerek kendi itibarını yükseltmek de gıybeteye başvuru sebepleri arasındadır.

Kusursuz ve mükemmel olmayan insanoğlu, kendi günahlarını telâfi etmek yerine, başkalarının günahını diline dolayarak kendininkilere bir yenisini eklemektedir.

Nefis kendini temize çıkarmak istediğinden, başkaları kendi kusurlarını saydıkça kendisine nispet edilen şeyden kendisini arındırmak için müdafaa sadedinde “Ama aynı hataları şu şahıs da yapıyor, öyle diyorsunuz ama falan

kimsede de şu kusur var” gibi savunma refleksleri gösterir, kendini temize çıkarma adına başkalarının kirli çamaşırlarından bahseder, gıybet eder durur.

Kendimizi temize çıkarıp karşıdakileri karalamak değil; nefsimizin kötülüğünü görebilmek, başkalarının eksikliklerini tespit ederek, kendi eksikliklerimizi, kendimizce temize çıkarıp, kendimizi kandırmamaktır esas olan...

Tüm bunların altında yatan etken ise kendini beğenmişliktir, kibirdir... Gıybet eder, olur olmaz yerde dillendirir insan, karşısındakini tahkir için... Firavun gururlu, ben merkezlidir, kibirlenir, alay eder, küçük düşürmek için... Hâlbuki kendini küçültmektedir, aslında farkına varmadan...

Aslında gıybet bataklığına dalmışsa bir kere insan, kendini masum gösterir, fırsatı bulduğunda da vurur yerden yere hasmını... “Kalbimde zerre kadar bir kötülük yok ama...” gibi aldatıcı sözlerle nefsinin paklayıp demedik laf bırakmaz başkaları için... Bir fırsat daha bulunca bu defa da “falan” hakkında konuşur, onu devirmeye çalışır. Ve bir fırsat daha, derken kendinden başka herkesi yok saymıştır ve hâlâ, “Gıybet olmasın ama...” demeye, gıybet etmeye devam eder. Aslında bu gıybeti küçümsemek ya da gıybet olduğu bilindiği halde sanki “gıybet sayılmasın artık bu kadarı da...” manasında katmerli gıybetten başka bir şey değildir.

İşte insan, kimi zaman sevdiğini paylaşmak istemeyerek onu kıskandığı için, kimi zamansa kasıtlı biçimde kar-

şısındakini aşağılamak, kötülemek, küçük düşürmek maksadıyla acımasızca sözler sarf edebilmektedir. Bazen nefretten, bazense gafletten kaynaklanan bir içgüdüyle hareket ederek, sözlerinin muhatabını ne kadar inciteceğini hesaplamaksızın, onun arkasından konuşabilmekte, gıybetini yapabilmektedir.

İslam’da genel olarak yasaklanmış olan gıybetin, bazı özel durumlarda caiz görüldüğü bilinmektedir. Bu istisnai haller nelerdir ve hangi şartlar altında gıybet etmek mazur görülebilir?

“İyi ama hiç kimseyi eleştiremeyecek miyiz? Yanımızda bulunmayanların arkasından söylediklerimiz, yüzüne söyleyebileceklerimiz kadar hoşlarına gidecek sözler mi olmalı?

Elbette gıybet mutlak olarak çirkin ve günah... Ancak bu yasağın birkaç istisnası var:

Niyetin iyi olması koşuluyla, meşru bazı mazeretler gözetilerek aleyhte konuşulduğunda bu gıybet sayılmaktadır.

Gazzâlî’nin İhyâ’sında ve onu örnek alan diğer bazı kaynaklarda bir suçluyu ilgili makamlara şikâyet etmek, çevresine zarar veren bir insandan korunmak, zalimin zulmünü anlatmak, birinin yapacağı kötülüğe engel olmak, yanlış bir davranışı düzeltmek, lakabıyla meşhur olmuş bir insanı tanıtmak, günahı alenen işleyen ve bundan utanmayan bir insanı kınamak veya bir âlime fetva sormak maksadıyla konuşulduğunda, bu gıybet olmamaktadır. Dolayısıyla birbirimize danışma ve fikir almak gerektiğinde yapılan kimi durumlar gıybet değildir.

“

Gazzâlî’nin İhyâ’sında ve onu örnek alan diğer bazı kaynaklarda bir suçluyu ilgili makamlara şikâyet etmek, çevresine zarar veren bir insandan korunmak, zalimin zulmünü anlatmak, birinin yapacağı kötülüğe engel olmak, yanlış bir davranışı düzeltmek, lakabıyla meşhur olmuş bir insanı tanıtmak, günahı alenen işleyen ve bundan utanmayan bir insanı kınamak veya bir âlime fetva sormak maksadıyla konuşulduğunda, bu gıybet olmamaktadır.

Netleştirelim:

Mesela birisiyle ortaklık yapacaksınız/birlikte bir iş yapacaksınız veya birisi tanıdığınız biriyle ortaklık planlıyor. Ortak olunacak kişiyi iyi tanıyan birisine gidip onun özelliklerini sormanız veya size sorulduğunda hakikati söylemeniz gıybet değildir. Ortaklığın her türlü biçimini

dikkate alabilirsiniz: Ortak işyeri açacaklar, evlenecekler, birlikte ev, arsa satın alacaklar, borç alıp verecekler, alışveriş yapacaklar, birbirlerine bir şey emanet edecekler...

Bu itibarla mesela evlenmek isteyen ve nikâh için namzet gördüğü bir şahsı araştıran, soruşturan kimseye veya ticari bir ortaklık teşebbüsü için bilgi toplayan bir şahsa; gıybet olur korkusuyla gerçekleri gizlemek neticede toplum hayatı açısından daha büyük yanlışlara sebep olmaktadır. Bu itibarla, bir kimse ile dü-nürlük, ortaklık, komşuluk, alış-veriş vs. yapmak, emanet bırakmak istenildiği zaman ve benzeri durumlarda kendisine danışılan kişinin hakikati gizlememesi, aksine, dürüstlikle bildiklerini açıkça paylaşması, zararlı bir insanın kusurlarını açığa koymak suretiyle diğer insanları ondan koruması, vicdani ve insani bir zarurettir.

“Kişiyi günah olarak her duyduğunu söylemesi yeter” hadisi, günümüz sosyal medya çağında nasıl yorumlanabilir? Bu hadis, bilgi paylaşımı ve iletişim açısından bize nasıl bir sorumluluk yükliyor?

Günlük hayatımızda zihinlerimiz türlü haberlerle yorgun düşmektedir. Kulaklarımız, arzu edilen veya edilmeyen nice sözler işitmektedir. Özellikle kitle iletişim araçları ve sosyal medyada çoğu zaman gıybet, dedikodu, yalan, iftira gibi çirkin sözler ilgi ve merak uyandıracak şekilde sunulabilmektedir. Zaman zaman sorumsuz ve şuursuzca yayımlanan asılsız haber ve yorumlarla insanların onur ve haysiyeti hedef alınabilmektedir.

Hâlbuki Peygamberimiz (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:

“Zan (ile konuşmak) dan sakının; çünkü zan, sözlerin en yalanıdır.” (Müslim, “Birr”, 28.)

Buna göre, her işittiğine inanmaması, her gördüğünü iyice araştırmadan sonuç çıkarmaması müminin değişmeyen prensibi olmalıdır. Bu itibarla yine Allah Resulü (s.a.v.); “Kişiyi günah olarak her duyduğunu söylemesi yeter.” (Ebû Dâvûd, “Edeb”, 80.) buyurmuş.

Nitekim Yüce Allah Kaf suresinde şöyle buyurur: “İnsan hiçbir söz söylemez ki onun yanında (yaptıklarını) gözetleyen (ve kaydeden) hazır bir melek bulunmasın.” (Kaf, 50/18)

İnsan her duyduğunu yazar mı, her duyduğunu söyler mi? Haberler geliyor, bilgiler geliyor, bazen oradan bir görüntü, bazen buradan bir yazı alıyor, yapıyor, sosyal medya mecrasından paylaşıyor. İnsanlar sokaklara çıkıyor, aaa şöyle olmuş falan... Birkaç gün sonra haberin yalan olduğu ortaya çıkıyor. Birisi huzuru bozmak, insanları sokağa dökmek için yapmış... Kargaşa çıkarmak için kurgulamış... Ama iş işten geçmiş oluyor, ölen insanlar, tahrip olan dükkanlar...

İşte ölçüyü koyuyor Rabbimiz: “Ey iman edenler! Size bir fasık bir haber getirirse, bilmeden bir topluluğa zarar verip yaptığınıza pişman olmamak için o haberin doğruluğunu araştırın.” (Hucurât, 49/6)

Dolayısıyla suizan ederek, gıybet ederek veya iftira ederek veya iftiraya ortak olarak günahkâr olmamamız için her duyduğumuzu, işittiğimizi söylememek gerek...

Zira çok söze yalan karışabilir. Dil edebini muhafaza etmek için emin olmadığımız hususlarda konuşmak yerine,

“

*Her gelen gidiyor.
Genç, yaşlı
fark etmiyor...
Gidilip bir daha
gelinmeyen
yere tertemiz
gitmek, hesabı
verilemeyecek
dosyalarla
gitmemek,
savunması
zor dosyaları
taşımak zorunda
kalmamak,
musalla taşındaki
“iyi biliriz”lerin
gerçekten “iyi
biliriz” olması,
“Helal olsun”ların
gerçekten “Helal
olması...” İşte
bütün mesele
bu...*

susarak sessiz kalmak, sükûtu tercih etmek erdemdir. Unutulmamalı ki dilini ve gönlünü güzelleştirenler, konuşmanın zevkine yenilmeyip de sükût edebine sarılanlardır.

Onun için Allah Resulü (s.a.v.) öyle buyurmuş: “Her kim Allah’a ve âhiret gününe iman ediyorsa ya hayır söylesin ya da sussun!” (Buhârî, “Edeb”, 31; Müslim, “Îmân”, 74)

Gıybetin toplumsal boyutları nelerdir? Bir toplumda gıybet kültürünün yaygınlaşması, o toplumun ahlaki dokusunu ve sosyal ilişkilerini nasıl etkiler? İslam’ın öngördüğü ideal toplum yapısında, gıybetten uzak durmanın önemi nedir?

Gıybet, toplumda güveni sarsan bir hastalıktır. İki kişinin arasına şüphe, huzursuzluk ve güvensizlik tohumları eker. Aynı zamanda insanın kalbini de kirletir, ruhaniyetini zedeler.

Gıybet, toplumsal bölünmelere ve fitneye zemin hazırlar. Gıybetin kökleştiği bir toplumda insanlar, karşılıklı sevgi ve hoşgörüyü bir kenara bırakıp, kıskançlık, öfke ve hasetle hareket etmeye başlar. Zamanla, bu olumsuz duygular toplumu bir arada tutan bağları zayıflatır ve çözülme-yeye yol açar.

Gıybetin tehlikesi, yalnızca dil ile de sınırlı değildir; bir kaş hareketi, bir el işaretiyle ya da bir taklit ile bile bu suç işleyebilirsiniz. Hatta ima yoluyla dahi bir kişinin arkasından konuşmanın günahına düşebilirsiniz. Öyle ki, gıybet, sadece bir eleştiri değil, aynı zamanda o insanın onuruna, haysiyetine ve şerefine yöneltilmiş bir saldırdır.

Gıybet, çoğu zaman abartılı ya da yanlış bilgiler içerir. Bu durum, kişilerin haklarının ihlal edilmesine ve yanlış anlaşılmalara neden olabilir. Gıybetin yaygınlaştığı bir toplumda, yanlış bilgiler üzerinden insanlar hakkında olumsuz yargılar oluşturulabilir.

İslam’da toplumun temeli, karşılıklı güven, saygı, sevgi ve merhamet üzerine kuru-

ludur. Gıybet ise bu değerleri yıkarak insanları birbirine düşürür, fitne ve nifak tohumları eker. Bu itibarla gıybetten uzak durmak, toplumda sevgi, saygı ve merhamet bağlarını güçlendirir, insanların birbirine karşı daha samimi ve güvenilir olmasını sağlar. Bu, huzurlu ve sağlıklı bir toplum inşa etmek için gereklidir.

İnsanlar arasında huzuru bozan gıybetin âhirette de azaba neden olacağını bildirmiştir Allah Resulü (s.a.v.). Nitekim bir gün, Mi’rac’a çıkarıldığında gıybet edenlerle ilgili şahit olduğu durumu şöyle nakletmiştir: “Mi’rac’a çıkarıldığım zaman bakırdan tırnakları olan bir topluluğa rastladım. Tırnaklarıyla yüzlerini ve bağışlarını tırmalıyorlardı. “Bunlar kimlerdir?” diye sordum. Cebail, “(Gıybet etmek suretiyle) insanların etlerinden yiyen ve şereflerine saldıranlardır.” cevabını verdi.” (Ebû Dâvûd, “Edeb”, 35)

Hayatımızda farkında olmadan yerleşmiş olabilecek gıybet alışkanlığından kurtulmak için neler yapabiliriz? Başkaları hakkında konuşma dürtüsüne karşı nasıl bir özdenetim geliştirebiliriz? Bu yolculukta, kendimizi ve dilimizi eğitirken karşılaşabileceğimiz zorluklar neler olabilir ve bu zorlukları aşmak için hangi manevi ve pratik adımları atabiliriz?

Bir kişinin en değerli sermayesi zamandır ve gıybet, bu sermayeyi boş yere harcamaktan başka bir şey de değildir.

Evet, bir gıybet alışkanlığı-mız, hatta bunun da ötesinde bir gıybet hastalığımız var... Öyle ki gıybet ettik, etmişiz, etmişizdir. Bile isteye hem de. Seve seve... Coşa coşa... İçimizdeki nefreti yatıştırmak

için bazen... Ya da bir kardeşimizin hayrını istermiş gibi gözüktüp "Yakışmıyor bunlar... vah vah..." edasında, sinsice... Ya da kendimizi gizlice temize çıkarmak istediğimizi kendimizden bile gizleyerek "Böyle de olmaz ki..." "Bana da yapılmaz ki..." "Ondan hiç beklemiyordum..." kıvırtmasıyla. Hissettirmeden, güya acıtmadan... İslah etmek istercesine... Ya da "Yüzüne de söyledim zaten..." "Yüzü olsa yine söylerim!" savunmasının ardına siperlenip, güya gıybetten kaçınıyormuşçasına, ama şimdi söylediğimizin onun yüzüne söylediğimizden de söyleyeceğimizden de ayrı ve yeni bir eylem olduğunu unutarak. Kurnazca. Yahut adı geçtiğinde bir kardeşimizi "Gıybet ettirme şimdi!" diye bir çırpıda aşağıladığımızı, üstelik gıybetin en alasını yaptığımızı, gıybet etmiyormuş gibi gıybet edebildik. Utanmadan.

Öyleyse nasıl uzak dururuz gıybetten ya da gıybet ettiyse bilerek veya bilmeden... Ne yaparız öyleyse... Telifisi ve tedavisi yok mu bu illetin, tabii ki var...

Evvela kendi kusurlarımızı görmek gerek... Zira kendi kusurlarını düşünüp bunları düzeltme çabası içerisinde olan bir kimse, başkalarının kusurlarını yaymaya yani gıybet yapmaya cesaret edemez. Bu itibarla insan nefesine karşı savcı, başkasına karşı ise avukat gibi olmalıdır. Herkes başkasının kusurlarına, kendi kusurları merceğinden bakmalıdır.

Ayrıca herkes, her ne konuşur, her ne yaparsa bundan Allah'ın haberdar olduğunun ve bunların hesabını vereceğinin bilincinde olmalıdır.

Empati yaparak, kendimize yapılmasını istemediğimiz bir şeyi biz de başkasına yapmayacak, kusur arayanlardan değil, kusur örtenlerden olacağız.

Manevi dünyamızda geldikler açan ve ciddi tahribat yapan günahlardan biri olan gıybetin bu olumsuz tesirini bir an önce tamir etmek ve yıkımlarını onarmak için tevbe edecek, artık sözlerimiz, gıybet ve dedikodu, iftira ve yalan için değil; sadakat ve doğruluk için dökülecektir.

İslam'ın kul hakkına verdiği önem ışığında, gıybet ettiğimiz kişilerle olan bağlarımızı onarmak ve Allah'ın affına nail olmak için neler yapabiliriz?

Gıybet etmek kul hakkı yüklenmektir. Şüphesiz İslam kul hakkına, her bir hak sahibine hakkının verilmesine önem verir...

Hayat durmadan akıp gidiyor bir su misali, ömür takvimimizden her gün bir yaprak kopuyor, ne kendi hayatımıza hâkimiz ne de bir başkasının hayatına... Her gelen gidiyor. Genç, yaşlı fark etmiyor... Gidilip bir daha gelinmeyen yere tertemiz gitmek, hesabı verilemeyecek dosyalarla gitmek, savunması zor dosyaları taşımak zorunda kalmamak, musalla taşındaki "iyi biliriz"-

lerin gerçekten "iyi biliriz" olması, "Helal olsun"ların gerçekten "Helal olması..." İşte bütün mesele bu...

Bütün hakların sahiplerine verildiği, boynuzsuz koyunun hakkının boynuzlu koyundan alındığı kıyamet gününde (Tirmizî, "Sıfatu'l Kıyâme", 1) iki şeyin affı yok, Allah ile olan hukukta O'na ortak koşma felaketi... Yaratılanla olan hukukta, "kul hakkı."

Demek ki kul hakkı ile ötele ötesi âleme gitmemek gerek. Elbette zor iştir, kul hakkı bilincini kuşanmak. Zor iştir, göz - kaş işaretine, arkadan çekiştirme ve onur kırıcı sözler sarf etmeye, cümleciklerin ihtiva ettiği manaları ölçmeye varıncaya kadar davranışlarımızı süzmek ve ilişkide bulunduğumuz her varlığın hukukunu gözetmek...

Aslında Müslüman demek, elinden ve dilinden başkasının zarar görmediği insan demek. Müslüman demek, kendisine yapılmasını istemediği bir şeyi başkasına yapmayan insan demek. Yani ötekini kendi varlığı kadar aziz bilen insan demek.

Öyleyse hesap günü gelmeden kendimizi hesaba çekmek, kul hakkına riayet etmek, incittiğimiz, gıybetini yaptığımız kimseler ile helalleşmek gerek.